

jazykem, jenž nese v sobě stopy všech tvůrčích výbojů minulých, uvádění ve styk s mrtvými, zasvěcování a zaučování v tradici.

Pak také padne základní blud dnešních „mladých“, že o síle a hodnotě básnickově rozhoduje jeho program, blud, jemuž dostalo se tak tragikomického výrazu v básni p. Wojkowiczové v 11. čísle Lumíra. Pan Wojkowicz apostrofuje tam „básníka minulosti“, „básníka pesimistu“ rázu Lisleova, Lahorova a Ackermanové, žáka „budhisty Schopenhauera“ jako hrob, z něhož „vyletí fénix“, básníci budoucnosti, p. Wojkowicz a jeho družina: „My, plémě Světla proroků, jsme Tvůrci Světa pokroku“; „My Nové Doby Básníci“ (čtyři velká písmena za sebou — zda to dosti přesvědčuje? ejhle pathos, jehož režii nese tiskárna!) jsme světloňoši tvořící — jsme Básníci! Nevkus této praporově programové poesie, její verbišský tón urazil redaktora p. Dyka a pohnul jej k sarkastické glosse, z níž není možno necitovat několik vět: „Jest tak snadno býti básníkem nové doby: stačí pochytili něco levných teorií a něco ještě levnější praxe. Kolik z těch světloňošů tvořících tvoří ze sebe a mají ze sebe své světlo? Vážím si opravdového úsilí, kde je; vážím si talentu, kde je talent. Vážím si světla, kde je opravdu světlo. Jenomže, jak osudnou roli hraje v životě a literatuře móda! A jste si jist, že se nemiluje časem z módy. že nevzniká časem z módy nenávisť?“

Jest mně líto, že musím právě na p. Wojkowiczovi demonstrovati tento zásadní rozdíl, ale není zbylí: jeho zveršovaný program není báseň, ale mdlá a mrtvolná rýmovačka, třeba se v ní nadouvá p. Wojkowicz divadelně-životně sebevíce; kdežto z „budhisty Schopenhauera“ vře a tryská život ještě dnes, próza jeho ještě dnes jest tak jadrná a křepká, že verše p. Wojkowiczovy jsou vedle ní hadr. Tak málo rozhoduje o hodnotě autorově program a tak všim jest — síla výrazu, vnitřního napětí a žaru, osobnosti! Stejným bludem domnívá se p. Karel Čapek o Flaubertovi, že jest neživotný a umělecky neplodný, poněvadž byl skeptik a pesimista a nevěřil v soudobou vědu a civilizaci evropskou! A zatím stačí rozevřítí kdekoli mistra croissetského, čísti z něho stránku nebo dvě, abys pochopil, že miloval život a věřil v život *quand même, přes všechno a všemu navzdory*, v jeho hlubokých odvěkých zdrojích *pod* současnou civilizací a současnou vědou, neboť z každé jeho věty tryská život a mámi tě a opíjí tě ještě dnes všim svým posledním nepojmenovatelným fluidem a magnetismem, kouzlem, jež uniká racionalistické logice, jako přesáhá každé rozumově programové nepřátelství svého původce; kouzlem, jež jen sesiluje ještě paradoxní kontrast rozumu Flaubertova, který snad laje a zlořečí tam, kde celá umělecká a básnická bytost jeho vši svou existencí a vši svou činností přitakává a blahořečí. Kdežto p. Čapkovy projevy a články „rázu krajně ostrého a moderního“ zůstávají se vši svou pozitivní dobovostí a vědeckostí potišťený novinářský papír, z něhož dýše pliseň mrtvolná.

Pak, až budou naši „nejmladší“ tvořiti, pochopí také záhy, že generace bývá přechasto jen neškodnou hyperbolou pro stolní společnost dvacetiletých a že z ní nezbude nic po deseti nebo patnácti letech — nevypracovalo-li se z ní a *nad ni* několik osobností. Pak pochopí také brzy, že je-li možno stvořiti dnes poesii nad-*osobní* (a nikdo nepřeje si toho více a netouží po tom více než já), vede cesta k ní jen skrze osobnost a může býti stvořena jen celou osobností a ne nákazou bacilu programového.

Pan Karel Čapek

snažil se namluviti v Přehledě světu, že jsem zkarikoval jeho názory a že jsem psal o nich s úplnou jich neznalostí. Čtenářstvo České kultury ví, že jsem citoval *do slova celé dlouhé, rozhodné partie* z jeho referátu; slo mně o to, chytiti p. Karla Čapka při horkém účinu a ukázati, jak absurdně a banálně kritizuje *in concreto* člověk, který si přikládá nimbus vynikajícího theoretika a myslitele. Proto nechává mně úplně chladným jeho hrozba, že při nejbližší příležitosti „zopakuje své (?) názory“ v Přehledě; vím, že je opravdu „zopakuje“ podle některé cizí revue, kde jsem je již četl. Proto nechává mě také úplně lhotejným, nazývá-li p. Čapek názory mé „nedivokými“ a „dávno známými“; po vavřínech indiánské „divokosti“ p. Čapkovy opravdu netoužím a jsou-li mé literární názory, jak se domnívá p. Čapek, dnes z módy, vím, že přijdou do módy zítra, až budou z módy „přesvědčení“ p. Čapkova. Myslitel p. Čapek ulehčuje si totiž poněkud práci: místo důvodů namítává v poslední době rád svému odpůrci, že jest mezi nimi propast generací a že si nemohou rozumět. Ale je-li tomu opravdu tak, radil bych p. Čapkovi, aby opatroval své články výstražným znaménkem a legendou: *Jen pro mé soukojence!* Zabráni tak a limine každé kritice a každé diskusi. Se mnou prý p. Čapek nedoufá se dohovorití také proto, že „zatím udály se jistě přeměny a přehodnocení, se kterými se p. Šalda solva bude moci usmířiti.“ Na této větě jest zábavné předně sloveso: „udály se“. Opravdu: udály se, neboť p. Čapek není z těch, kdo by je vyvolali a vytvořili; pro něho opravdu všechno „udává se“ a on to jen přejímá. Tak „udála se přeměna“ novoromantismu, novoklasicismu, naturismu, kubismu, unanimumu, futurismu, paroxysmu a což vím kterého čerta ještě, a p. Čapek je přejal věrně a s obvyklou vědeckou spolehlivostí a přesností. A za druhé: zajímá mě, *kdy* se udály ty velevážené přeměny a ta hrůzostrašná přehodnocení. Patrně v době zcela nejnovější; poněvadž ještě před dvěma roky dožadovala se redakce Uměleckého měsíčníku, tehdy právě založeného družinou p. Čapkovou, mých příspěvků, aby, jak psala, „*dokumentovala souvislost svých snah s moji Myšlenkou*“.

Spor generací

Přítel Arne Novák odpověděl na můj poslední feuilleton statí „Tři generace“ s taktem tak jemným, s bystrostí tak pronikavou a s courtoisí tak dokonalou, že již proto bylo by nemístné nepokračovati v diskusi tímž tónem a touž methodou a nesnažiti se tak vyrovnati se svému partnerovi, i kdyby nebylo věcných pohnutek k debatě, které zde jsou. P. Arne Novák pochopil zcela jasně, že nejde o plané polemikaření, nýbrž o věci závažné a zásadné, do nichž musíme všichni vnášeti nejen co nejvíce bystrosti intelektuální, nýbrž i co nejvíce dobré vůle porozumětí svému spoludebatérovi. Přesto, že nový projev p. Novákův mnoho osvětlil a mnoho sblížil — kvituji v něm zvláště vděčně závěr, který volá k spolupráci všechny duchy bez rozdílů věku, generační příslušnosti a hesel, a opravuje tím to, co bylo nespravedlivě exklusivním v první stati jeho, v níž mluvil o „generaci let devadesátých“ jako o generaci odumírající vlastním úkolům uměleckým — zůstává mezi námi ještě několik bodů sporných, které volají po šetření co nejpečlivějším a nejúzkostlivějším. Budiž jim tedy dáno, což jejich jest!

I. Napsal jsem, že označení „generace let devadesátých“ jest literárně záporné, že nevidím v něm kladného kriteria literárního. Pan Arne Novák domnívá se, že k tomuto pojmání věci vede mne můj stupňující se individualismus, má metodická skepse ke všem hromadným činitelům v historickém výkladu jevů literárních. Nikoliv: i já pokládám pojem generace za podstatnou složku literárního děje-zpytu, ale nevidím *kladného* generačního agregátu, t. j. nadosobního *ideového* pouta v t. zv. generaci let devadesátých. Již ta okolnost, že p. Arne Novák, aby ji charakterisoval, utká se k terminům impresionismu a ironismu (resp. criticismu), tedy k pojmům co nejméně a zcela záporným, svědčí mně bezděky pro mé pojetí. I já vidím cosi, co poji alespoň hlavní představitele „generace let devadesátých“ a alespoň na chvíli, v čemsi záporném: v odporu ke „starým“, v kritické inspiraci a jejím mravním pathosu — a v tom nejsem v rozporu se svou statí o Ant. Sovovi v Přehledě 1904, již mně připomíná p. Arne Novák. Pojítka bylo, alespoň částečně a na čas, ale pojítka to bylo záporné a tím velmi laxní. Pouta kladného, na němž právě záleží ve vývoji formací literárně historických, t. j. *společných estetických ideí, ideálů a vzorů*, ani *společné metody* (ani v negaci!) nebylo! Slovem: my byli *nekonečně méně* generací než jsou generací dnešní „mladí“. My byli tak málo generací, že když přišlo k formování společných ideí v t. zv. manifestě Moderny, mohlo se to státi způsobem jen zcela mlhavým, neurčitým a obojetným, plným vnitřních kontradikcí; kdežto dnes kterýkoli z mladých básníků může stanté pede napsati dosti podrobný program literární, s nímž budou souhlasiti jeho kolegové. Jest třeba konfrontovati tento dvojitý fakt, aby bylo patrné, jak osvětluje situaci tehdejší a nyníjší; a opravdu, úspěšné pokusy o různá zdisciplinování politická a sociální leží mezi námi a mládeží dnešní a způsobují, že cítí mnohem kolektivněji, družněji, sociálněji, ale zároveň i všeobecněji a abstraktněji, než jsme cítili my.

Jest ovšem možno říci, jak praví p. Arne Novák, že impresionism projevil se ve vývoji jednotlivých příslušníků „generace let devadesátých“ velmi intenzivně a někde osudně, ale to platí více méně o každém zjevu básnickém kterékoli doby a kterékoli generace: každý básník překonává, jak roste, a musí překonávati dojmovou vznětlivost a životnost, ale i vyčerpávající rozřístlost; nemůže své zkušenosti životní stále rozmnožovati nebo opakovati, musí je tedy ať tak ať onak hypostasovati. Mínil-li však p. Novák, že lidé „generace let devadesátých“ nepřekonali dostatečně impresionismu a to právě že je charakterisuje, nemohu s ním souhlasiti. Za tím účelem jest třeba vymeziti si nejprve pojem literárního impresionismu; mně nejryzejším typem literárních impresionistů jsou bratři Goncourtové a z nich odvodím své kriterium impresionismu. Goncourtům jde o nejbohatší, ale zároveň i nejbližší vidění života; o poznatky zcela detailové — ty mají se dostati ke slovu. Odtud ohromné množství fragmentárních kapitolok mosaikově složených; odtud nedostatek komposice: román jest řada postřehů, uspořádaných monograficky-životopisně: počínajících narozením „rekovým“ a končících jeho smrtí. Básník vzdává se zde životu pokud možno nejvíc: on za něho i „komponuje“. Racionální nebo pathetická linie stylová jest věci odstupu a jest nemožná při těchto nejbližších postřezích.

Uvědomím-li si takto impresionism, vidím, že nebylo ho mnoho u jednotlivých představitelů „generace let devadesátých“, a byl-li kde, že byl překonán velmi

rychle; zda šťastně, jest ovšem jiná otázka. Karásek na př. „překonával“ impresionism hned od počátku tak radikálně, že umění při tom pohořelo. Jedna z prvních knížek jeho sluje charakteristicky „Zazděná okna“; a Karásek zazdíval se opravdu zde a postupem času víc a víc do smrti a jejich schemat, aby nebyl v pokušení, dáti se strhnouti životem; vypověděl se na „ostrov vyhnanců“ a opakoval do umdlení před životem totéž asketické gesto theatrálného odmítání. A item Machar překonal jinak sice, ale bezmála stejně radikálně všecek impresionism v posledních svých historických cyklech. A Štejhar? Nezdá se mně, že byl někdy patrněji impresionistou tento jednostranný a jednooký halucinovanec, který vidí svět a život jakoby v kouři a v parách a jenž hledá v něm jen příležitost k rétorice misantropického pathosu. A Mrštík? Nezradil i ten impresionism svého mládí a nezaměnil jej rétorikou, tirádami, thesemi, rozumováním, kazatelstvím, reformátorstvím? Není již mnoho deklamační rétoriky v „Pohádce máje“? A nejsou poslední jeho práce „Anežka“ a „Zumři“ rétorickými pojednáními, úvahami, příklady, výstrahami, invektivami? Zbývají Březina, Sova a Svobodová. O prvním bylo by zbytečně šířiti se zde: je-li kdo dnes nejen v Čechách, ale v Evropě básník opravdu nadosobní, jest to on. Ale i Sova překonal kladně, umělecky a stylově, impresionism v druhém období své tvorby a stvořil v nejlepších svých číslech, která se naleznou v „Údolích nového království“, v „Dobrodružstvích odvahy“, v „Zápasech a osudech“, lyriku zvlněnou mocným nadosobním pathosem hromadným nebo zkonejšenu širým pokojným dechem harmonické typičnosti, vesměs *nova* ve vývoji moderní poesie české, která jej sblíží s velikými evropskými iniciátory dnešní básnické obrody jako jest Verhaeren nebo Dehmel a dávají mu právo žádati, aby byl oceňován i u nás právě těmi, kdož usilují o další vyboje básnický tvůrčí. A mutatis mutandis platí o Růžně Svobodové totéž. Stvořila nejen komponovanou uměleckou novelu, thematicky stavěnou, jak nalezneš ji v „Pěšinkách srdce“, v „Plamenech a plamencích“, v „Černých myslivcích“ a v „Posvátném jaře“, nýbrž již v „Milenkách“, první ve své době, podala román stylisovaný, jehož rytmickými paralelismy předešla vývoj soudobý a připravila dnešní vývoj české prózy, a nemýlím-li se, byl to právě p. Arne Novák, jenž ocenil tyto kvality se svou obvyklou intuitivnou jemností a prolnavostí. „Povodeň“ není román, a nechtěla jím býti, a souditi již nyní stavbu „Zahrady irémské“, rozmetené po časopisech posledních šestnácti let, které tak znesnadňují celkového dojmu i soudu, bylo by nedost loyální, i kdyby kritik nevěděl, že autorka přepracovává všechny své práce pro knižní vydání způsobem, zasahujícím hluboko do jejich organismu. Nepravím-li zde více, jest to proto, že chci předejiti možnosti, abychom nepsali svou diskusi — na zádech autorů posud v plném varu a rozvoji tvůrčím nebo neházeli jimi po sobě jako míčem. Soudím, a jistě shodne se v tom se mnou můj jemný partner, že *osamělý autor neúčastníci se programového života literárního a žijící jen svému dílu jako výrazu své osobnosti* má právo žádati, aby dílo jeho bylo posuzováno, až když je vynese sám ze své dílny, a aby bylo souzeno světučelně soudem individualisačním, který bře měřítka z tvůrčích možností jeho básnické osobnosti a jen z nich. Stojím zde na stanovisku, na němž jsem stanul již r. 1904 ve statí v Přehledě, kterou mně připomněl laskavě p. Novák a v níž jsem napsal: „A proto má právo, aby jako každý čestný, svobodný, zápasící duch byl měřen mírou vlastní hrudi: svojí čistou touhou a snahou a byl *uctíván zejména důvěrou*.“

Abych se vrátil ke své thési: impresionism nezdá se mně tedy býti charakteristikou t. zv. generace z let devadesátých. A stejně tak pochybuji, že ji vystihuje kriticism; alespoň nejvyšší zjevy její nerozleptal. Inspiroval-li na př. Sovu, inspiroval jej k rozhorlenému pathosu, ne k ironickému hnidopišství. A u Růženy Svobodové nedovedl již dokonce zakaliti milostně důvěrné něhy a lásky životní, kterou cele zjihly její líbezné, cele kladné práce poslední.

II. Mám-li říci svůj soud o poměru obojí generace, t. zv. „generace let devadesátých“ a generace dnes o slovo se hlásící, nevidím toho protikladu, jež vidí p. Arne Novák. Naopak soudím, že nejsilnější zjevy této „generace“ předjaly ve svých činech básnických tužby ne-li mládeže dnešní, alespoň p. Novákovy; tak Březina, tak Sova, tak Svobodová. Mně zdají se naopak naši nejmladší v mnohém bližší impresionismu a naturalismu než vynikající představitelé „generace let devadesátých“. Pana Karla Čapka nebylo by třeba na př. napínati na skřípec, aby se přiznal, že Knuť Hamsun nebo Goncourtové jsou mu bližší a milejší než Flaubert; napovídal to zcela určitě ve svém článku o „Madame Bovary“ v Přehledě 23. května. A že celým hnutím, pokud se projevilo posud literární prací, prostupuje silný proud impresionisticko-naturalistický, v tom utvrzuje mne zvláště nově vydaný „Almanach Přehledu na r. 1914“, který seskupil v sobě většinu „mladé generace“. Mohu jen opakovati, co řekl jsem již v minulém čísle, že p. Novák mylí se asi o rázu snah nejmladších čili že jest rozpor mezi tím, jaká tato generace vpravdě jest, a jakou by si ji přál míti p. Arne Novák; tento kritik, vzdělaný na dějinné dialektice velkých epoch literárních, překládá si tužby mladé generace v heroický idealism vůle, v umění typické idealisace, kdežto soudím, snahy nejmladších jdou ve směr skoro protilehlý: v nejbližší těsnost všedního a malého a zemitého, za pozířiváním nových obsahů životních, za obnovením zásob látkových, za nalézáním nových přesnějších nástrojů, aby mohli si jak náleží a v celé šíři přivlastniti empirii životní — ne za její idealisací a typisací.

III. Úplně souhlasil jsem s onou částí Arne Novákova „Sestupu do Podsvětí“, kde doporučuje co nejnáléhavěji nejmladším, aby se vklínili v tradici české poesie; to jest mně také *conditio sine qua non*: nedovedu si představiti vývoje jinak a jinde než na podkladě tradičním. Jen v detailu dovolil jsem si pochybovati, bude-li to právě generace let sedmdesátých a osmdesátých, Neruda, Sv. Čech, Vrchlický, kteří budou moci dáti nejmladším to, čeho pro ně a za ně požaduje od nich p. Arne Novák. V novém článku pojímá p. Arne Novák tento úkol dědů, rozumím-li dobře, pozměněně: spíše negativně, jako výstrahu dvojího úskalí, a tu nemohu nepřivědčiti úplně. Ale ovšem mám-li pravdu já, se svým pojetím „nejmladších“ jako útvaru blízkého naturalistickému impresionismu, mohou mu dědové dáti i leccos kladného.

IV. Přítel Arne Novák neporozuměl tuším intencím mého předešlého feuilletonu, jinak nemohl by domnívati se, že se pohoršuji nad jeho sympatiemi k mládeži: sympatie ty jsou opravdu, jak píše p. Novák, povinností kritikovou a nebylo třeba ani ospravedlňovati jich mým feuilletonem kleistovským z Národních listů, kde jsem se těšil ovšem ne z dnešních naturisujících snah mládeže, nýbrž z jejího tehdejšího chápání *přísného stylového* umění vypravovatelského po vzoru Kleistových a z jejích pokusů příbuzného rázu. Čím byl jsem však bolestně dotčen, bylo, že p. Novák svou lásku k nejmladším staví na podceňování „generace let devadesátých“, a tím sám svou lásku olupuje o nejcennější její část, o její pyl a vůni: o noblesu

spravedlnosti. Proto s radostí čtu nyní slova p. Novákova, že „nejde o válku všech proti všem“, nýbrž o spolupráci všech se všemi. Ale nesmí jíti ani o válku všech proti *některým*, proti dvěma třem hodnotným a vzácným duchům uměleckým, nenáviděným literární demagogií, která se těší na lov v kalných vodách; čeliti jí musí býti samozřejmou povinností všech volných čestných duší, které *nesou* si soud o sobě ve vlastní hrudi a neskládají jej do rukou literární ulice a jejích feuilletonních štváčů. Spolupráce, sympatie ve smyslu kritického zájmu a kritické účasti — ano, tomu rozumím. A na nich, jsem si jist, neprohřešil jsem se ve svém minulém feuilletoně. Psal jsem o všech domnělých nebo skutečných představitelích t. zv. nejmladších se snahou, vystihnouti je kriticky přesně a správně. Vytýkám-li na př. rozpory v teoriích p. Čapkových nebo učím-li jej správně dle sil svých chápati Flauberta a upozorňuji-li tím nejmladší na ctnosti, kterých tu mohou získati, propovídám jim, jak umím, a prospívám jim mnohem více, než kdybych jim bezmyšlenkovitě tleskal nebo pro ně kortešoval. To pochopí později ne-li oni sami, alespoň — pozdější.

Jules Romains

jest některým mezi našimi nejmladšími božstvem, při němž se přísahá, posledním a nejvyšším vrcholem, k němuž dospěla básnická myšlenka francouzská. Nebude tedy od místa, ukázati jej ve světle kritiky francouzské a ne kritiky reakcionářské, nýbrž kritiky nejmodernější; autor, z něhož půl překládám půl parafrázuji následující stať o Romainsovi, jest mladý moderní, významný básník a essayista Florian Parmentier. »Roku 1908,« píše Florian Parmentier, »uveřejnil Jules Romains svou báseň „La Vie Unanime“, dílo techniky velmi uvolněné, ale přesto mohutné, které zdálo se originální básníkům neznajícím vývoj ideí filosofických. Ale mnohým z nich přičilo se přesto pokládati za poesii toto rytmované pojednání ze sociální psychologie. Z toho vášnivě diskuse, a Romains vykořisťuje této vhodné situace, vrhá do světa ihned svůj Unanimism a uveřejňuje knihu za knihou, aby svou formuli zakořenil co nejdříve. Jest zajímavé povšimnouti si, jaký byl původ koncepcce unanimistické. V době, kdy pracoval na „Vie Unanime“, Jules Romains připravoval se k profesuře filosofické. Znal všechny současné filosofy, kteří studovali o závod psychologii skupin a davů, především Durckheima, jemuž mentální mechanism zástupů nemá tajemství, jak svědčí jeho „Règles de la Méthode sociologique“ a jiná díla. Ale zvláště dva specialisté této otázky, Gabriel Tarde, autor „L'Opinion et la Foule“ a doktor Gustave Le Bon, autor „Psychologie des Foules“¹⁾, učinili dojem na Romainsa. G. Tarde v řadě prací, naposledy v „L'Opinion et la Foule“, ukázal, že dav jedná vždycky s mentalitou zcela různou od mentality jednotlivců; mluvil o *sociálním agregátu*, který se utváří pod dojmem společné víry nebo společného vzrušení a užil první slova velkého dosahu, „*kollektivné svědomí*“. A obdobně vykládá Gustave Le Bon, že za určitých okolností seskupení lidí má nové vlastnosti, velmi odlišné od vlastností jednotlivců, skládajících toto seskupení. . . Vytváří se prý pak *duše hromadná*, přechodná, ale s vlastnostmi velmi určitými. Kolektivnost . . . tvoří *jedinou bytost* a jest podrobena *zákonu mentálně jednoty davů*. Psychologický

1 - Přeloženo i do češtiny jako „Duše davů“ Hofmannem u Pelcla.